

značenja za pojedino društvo. Slijedi prikaz najvažnijih istraživanja kvalitete života vezanih uz zdravlje i socijalnu skrb određene populacije, unutar kojih se propituju problemi vezani uz kvalitetu života osoba s raznim oblicima smanjene sposobnosti ili umirućih, te kritički promišljaju načini mjerenja kvalitete života specifičnih populacija poput psihičkih bolesnika. U poglavlju koje slijedi Rapley se bavi istraživanjem kvalitete života kao psihološkog objekta. Nižu se kritičke rasprave o definicijama subjektivnog doživljaja blagostanja na normativnoj razini ili kao odraz stanja moždane funkcije, određuju afektivne i kognitivne sastavnice subjektivnog blagostanja, kritizira model homeostaze, analizira uloga pojedinih životnih uvjeta, događaja, osobnosti, motivacije i potreba.

Završno poglavlje naslovljeno je *Trebamo li 'odustati od kvalitete života kao bez-nadnog pojma'?* Rapley zaključuje da, bez obzira na brojnost radova o kvaliteti života, koji se u posljednjih dvadesetak godina multipliciraju, još nismo bliže odgovoru na pitanje o tome što je kvaliteta života. Jedni to objašnjavaju »ne toliko nerazvijenošću znanosti već uporabom neadekvatnih metoda za postizanje cilja« (Monk, 1991: 549, u Rapley, 549). S obzirom da cilj treba biti opće i pojedinačno dobro, nije toliko važno definirati pojam na teorijskoj razini, koliko je važno »ne odustati od njega pri poboljšanju uvjeta života i pružanju određenih usluga ili skrbi pojedincima i grupama ljudi koji će time doživjeti određeno iskustvo na određen način i na određenom mjestu« (str. 223). I kao što Rapley zaključuje, povodeći se za Luckassonom (1997), »kao vodič prema dobru, u stvaranju nečega što je uvijek moralni izbor, kvaliteta života može biti apsolutno adekvatna kao etički ili estetički koncept. (...) činjenica da raspravljamo o kvaliteti ljudskog života uključuje nas u prosudbu moralnih pitanja, ne samo suhoparno analiziranje navodnih bioloških mehaniza-

ma ili mogućih statističkih apstrakcija« (str. 225).

Pročitavši detaljno knjigu *Quality of Life Research*, zaključujemo da je pred nama izvrstan kompendij za istraživača koji se želi baviti bilo kojim aspektom i bilo kojom razinom istraživanja kvalitete života. Nudi podjednako kvalitetnu razinu teorijskih rasprava definicije i primjene pojma, kao i praktičnih primjera iz pojedinih istraživanja. Na samome kraju, u *Dodacima*, nalazi se i Upitnik Svjetske zdravstvene organizacije izrađen za istraživanje Programa mentalnog zdravlja, zatim *Izvori* u kojima su nabrojene najvažnije web stranice, časopisi, znanstvene i istraživačke jedinice, kao i najvažniji radovi s područja kvantitativnih i kvalitativnih metoda u istraživanjima kvalitete života, koji čitatelju trebaju poslužiti kao podloga za dodatno promišljanje o istraživanjima kvalitete života. Ovo zanimljivo i vrlo analitično napisano štivo pruža različita teorijska i praktična uporišta oko jednog složenog i na različite načine definiranoga koncepta.

Sonja Podgorelec

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

Uršula Lipovec Čebron (ur.)

V zoni prebežništva: antropološke raziskave prebežnikov v Sloveniji

Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, 2002, 232 str.

Zbornik koji je sakupio antropološka istraživanja izbjeglica u Sloveniji sastoji se od sedam poglavlja. Urednica se u uvodu kritički osvrće na antropološka istraživanja migracijske problematike s kojima se počelo tek sedamdesetih godina proučavanjem dinamike imigrantskih skupina. Nakon, kako kaže, prepričavanja imigracijskih politika Zapada, krajem osamdesetih godina, kroz

teorije kulturnog relativizma, antropološke studije dovele su u pitanje europocentrizam humanitarnih politika. Nisu bili problem, tvrdi autorica, koncepti međunarodnih sporazuma, već univerzalistički diskurs koji ih prožima, kao i njegove primjene u *nezapadnom* svijetu. Zalaže se za otvoren koncept ljudskih prava, koji dopušta redefinicije koje nude druge kulture. U suprotnome, naglo i nekritično zakonodavstvo država Srednje i Istočne Europe koje se spremaju ući u Europsku uniju imat će razorne posljedice. S obzirom da migracije zbog svoje kompleksnosti zahtijevaju izrazito interdisciplinarn pristup, cjelovito interpretiranje migracijske problematike nije moguće bez poznavanja političko-gospodarskih, pravnih, religijskih, društvenih i kulturnih aspekata država primitka, kao i država odakle migranti dolaze.

Zbornik počinje tekstom skupine autora koji su analizirali politike azila u odabranim europskim zemljama: Sloveniji, Mađarskoj, Hrvatskoj, Austriji, Francuskoj i Njemačkoj. Naglasak je bio na legislativi, a kada je to bilo moguće, na njezinoj primjeni i praksi. Iako navedene zemlje slijede preporuke zemalja EU, njihova se politika azila razlikuje. (Hrvatska je poseban slučaj jer uopće nema politiku azila.) Najopsežnije istraživanje autori su proveli u Sloveniji. Slovenija je jedina zemlja među navedenima koja dopušta tražiteljima azila ulazak u zemlju, pravo na privremeno nastanjenje, ograničeno pravo na rad i mogućnost besplatne pomoći. Međutim, od 1991. do 2002. samo u 41 slučaju odobreno je pravo na azil. Mađarska u većini slučajeva, tvrde autori, nije bila u mogućnosti konzistentno pratiti promjene legislative koje je prihvatila u procesu priprema za članstvo u EU. Analiziramo li članice EU, Austrija je najrestriktivnija, posebno što se tiče pristupa teritoriju, procedure i neadekvatne državne skrbi za tražitelje azila. U Francuskoj je jezik najveća prepreka, jer je većina formulara isključivo na francuskom. Njemačka ima najveću stopu odobrenih azi-

la, iako odobrava samo *mali azil*.

Sljedeće poglavlje iznosi rezultate istraživanja provedenog među zaposlenicima u Sektoru za azil koji je ključna institucija na području slovenske imigrantske politike koja djeluje unutar Ministarstva unutrašnjih poslova. Sektor za azil sastoji se od dvaju odjela: Doma za azilante, koji vodi brigu o smještaju, i Odjela za azil, koji razmatra molbe za azil. Uz njih postoji još Odjel za informacije i dokumentaciju koji prikuplja informacije o zemljama podrijetla azilanata. Prilikom istraživanja koje je imalo za cilj opis Sektora za azil kao institucije i perspektive zaposlenika upotrijebljeni su i strukturirani intervjui. U tekstu autori iznose rezultate te posebnu pažnju posvećuju osvjetljavanju mnogobrojnih problema kao što je premalen broj intervju u kojima bi se iznosile važne činjenice, ograničene mogućnosti zapošljavanja, razdoblje čekanja te najvažnija zamjerka – nepostojanje programa integracije. Autori zaključuju da o sudbini tražitelja azila naposljetku odlučuje samo jedna osoba, koja u većini slučajeva ima premalo informacija o zemlji podrijetla azilanata.

U sljedećem poglavlju, *Ljudi koji čekaju i njihove životne priče: istraživanje o tražiocima azila u ljubljanskom domu za azilante*, autori iznose individualna iskustva tražitelja azila, prikupljena kvalitativnim istraživačkim tehnikama, opservacijom i biografskom metodom. Teme razgovora s azilantima bile su podijeljene na četiri dijela: život u zemlji podrijetla, odluka o odlasku i sam odlazak, život u Centru za azil te vizija budućnosti u slučaju odobravanja azila. Većina intervjuiranih dolazi iz zemalja bivše Jugoslavije, Slovačke, Afganistana, Siera Leonea, Ukrajine, Rumunjske i Iraka; pripadnici su obaju spolova i različitih dobnih skupina. Istraživanje je pokazalo da su razlozi bijega političke prirode, čemu je prethodio sukob s državnom politikom, dominantnom religijskom zajednicom, vojskom ili policijom. Iako je za

neke Slovenija samo tranzitna zemlja, većina nakon odobravanja azila namjerava u njoj ostati. Slično istraživanje provedeno je i u Centru za strance, čije rezultate iznosi četvrto poglavlje. U Centru se nalaze ilegalni migranti, migranti koji su ušli legalno ali čije su dozvole istekle, maloljetnici bez roditelja, ljudi koji nisu zatražili azil ni bilo kakav status te ljudi koji su iz različitih razloga ostali bez državljanstva u novoj slovenskoj državi. Uz životne priče imigranata, intervjuiran je i po jedan zaposlenik Centra iz svakog odjela – policajac, inspektor, liječnik, socijalni radnik i volonter. U rezultatima istraživanja posebno se ističu osnovni problemi – izolacija i neregularnosti procedure, posebno prilikom prelaska slovenske granice, kao što su policijski tretman imigranata kao kriminalaca, neinformiranje o pravima i razlozima zadržavanja, kao i neobavještanje obitelji ili legalnih predstavnika. Iako situacija u Centru za strance nije alarmantna kao što je bila godinu dana ranije, ističu autori, i dalje je prisutna praksa koja ugrožava ljudska prava zadržanih imigranata.

U sljedećem, petom, poglavlju autori istražuju medijsku sliku imigranata u Sloveniji kroz analizu diskursa odabranih slovenskih medija. Rezultati pokazuju da dominantni medijski diskurs konstruira sliku imigranta kao osobe koja predstavlja prijetnju za Sloveniju. Ta se slika temelji na stereotipnu predstavljanju imigranata kao kriminalaca, neciviliziranih agresivaca koji su uzrok različitih problema u društvu – nezaposlenosti, kriminala i prostitucije. Općenito, kažu autori, imigranti su definirani kao *drugi* za razliku od *nas*.

Tema istraživanja prezentirana u šestom poglavlju jest kako emigrante percipiraju lokalni stanovnici. Intervjuirani su ljudi koji stanuju u blizini Doma za azilante i Centra za strance u Ljubljani i slučajni prolaznici, te je analizirana web stranica Civilne inicijative Šiška (kvarta gdje se domovi nalaze)

koja se zalagala za premještanje Doma, kao i njezini djelatnici. U svim slučajevima imigranti su percipirani kao ometajući element, a razlozi su različiti: kriminal, bolesti za koje se pretpostavlja da ih šire itd. Za razliku od intervjuiranih prolaznika i stanovnika, koji su se koncentrirali na izgled imigranata (primjerice boja kože), civilna je inicijativa upozoravala na devijantnost imigranata i njihov negativan utjecaj na zakon i red, oglašujući se pritom od rasnih različitosti.

Zadnje poglavlje prezentira istraživanje o ilegalnom prijevozu ljudi u Sloveniju. Autori su istraživali ulogu sudionika izravno uključenih u ilegalni transport – organizatora, vozača, vodiča, kriminalnih organizacija itd., napominjući da je to tema koja je u istraživanju migracija najmanje znanstveno evaluirana. Služili su se intervjuima, analizom sadržaja pisanih izvora i relevantnom literaturom kao metodama, s ciljem pronalazjenja općenitog načela tog fenomena i aktualnih karakteristika situacije u Sloveniji. Polazna hipoteza istraživanja bila je da su ilegalni prelasci granica Slovenije, koja je većinom tranzitna zemlja, neorganizirani ili slabo organizirani. Tekst je podijeljen na tri dijela. U prvome se iznosi teoretski okvir unutar kojega se objašnjavaju termini i kategorije koje se odnose na krijumčarenje ljudi. U drugome se pokušalo primijeniti teoriju na situaciju u Sloveniji i susjednim zemljama, a u trećem se dijelu opisuju načini i mehanizmi krijumčarenja u praksi, strukturirani kronološki, počevši od prvoga kontakta pa sve do dolaska u željenu zemlju. Zaključak je istraživanja da ne postoji *klasični krijumčar*. Slovenski državljani, kao i stranci, mlađe i starije osobe, muškarci i žene, zaposleni i nezaposleni, čine dio krijumčarskog lanca. Istraživanje je također pokazalo da su ilegalni prelasci slovenskih granica često organizirani.

Čitajući zbornik radova o bjeguncima u Sloveniji, nameće se zaključak o razini do koje je Slovenija organizirala svoju imigrant-

sku i azilantsku politiku, što može poslužiti i kao model za hrvatsku političku i stručnu javnost koja od 1998. zakon o azilu ima u pripremi (analiza hrvatske azilantske situacije prezentirana je na str. 56–60). Korisni nalazi dobiveni analizom institucija koje se bave spomenutom problematikom, kao i in-

tervjuima dijela populacije i ljudi uključenih u problem, bit će, nadam se, putokaz i za formiranje hrvatske azilantske politike.

Jelena Zlatković Winter
Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb